

George Nelson Installation. © Vitra Design Museum Archive

OASE113: Auteurschap

Tom Avermaete, Irina Davidovici, Christoph Grafe, Véronique Patteeuw (red.)

Though the Author's empire is still very powerful (recent criticism has often merely consolidated it), it is evident that for a long time now certain writers have attempted to topple it (...) The removal of the Author (one could talk here with Brecht of a veritable 'distancing', the Author diminishing like a figurine at the far end of the literary stage) is not merely an historical fact or an act of writing; it utterly transforms the modern text.

Roland Barthes, *The Death of the Author*, 1967

Is de auteur van een kunstwerk belangrijk? *The Life and Opinions of Tristram Shandy, Gentleman*, misschien wel de belangrijkste Engelse roman van de achttiende eeuw, werd gepubliceerd zonder de auteur, Laurence Sterne, bekend te maken. De waarde van het werk werd echter niet aangetast door deze omissie, die de auteur kennelijk niet heeft gestoord. Ook in de architectuur was het auteurschap van gebouwen eeuwenlang hetzij onbekend, hetzij dubbelzinnig. De identificatie van artistieke ideeën en gebouwen met bepaalde personen is in de westerse wereld meer uitgesproken – het gevolg van arbeidsdeling en klassenverschillen.

Auteurschap lijkt het kunstwerk een duidelijk aura te verlenen, niet qua fysieke verschijningsvorm, maar als een bezinksel van intellectuele of creatieve arbeid. De auteur is eigenaar van de ideeën van het werk, zo niet van het werk zelf. Dit is wellicht een van de redenen waarom het begrip auteurschap historisch ook werd toegepast op architectonische kunstwerken, die per definitie het product zijn van collectieve inspanningen. De tendens om een steeds groter aantal deskundigen bij het ontwerpproces te betrekken, heeft wellicht het idee versterkt dat er ergens, voorbij de individuele deskundigheid, een diepere oorsprong moet zijn. Vandaar het modernistische verhaal van een 'echte' enkele auteur, wiens 'genie' de technocratische procedures van de dagelijkse productie overstijgt.

Wat betekent dat 'eigendom' van een auteur van een project precies? En bestaat dit gevoel van eigendom nog steeds in de tegenwoordige architectuurcultuur? Is het concept van het individuele auteurschap niet een doodlopende weg, die de vindingrijkheid en het innovatief denken verhindert, die vaak nodig zijn bij een praktijk waar meer dan ooit wordt samengewerkt? In de architectuur staat het individuele auteurschap vanuit twee richtingen onder druk. Aan de ene kant heeft sinds de jaren 1970 de technologische (of eerder technocratische?) tendens om verschillende soorten expertise en kennis te integreren, tot een plattere

organisatiestructuur en het samenstellen van 'bouwteams van ingenieurs en ontwerpers' geleid. Het bouwteam wordt dan de Nemesis van het auteurschap. Het resultaat is een 'ontwerp door een commissie', gestuurd door een min of meer welwillend gevoel van rationaliteit. De andere aanval op het concept van auteurschap is gebaseerd op culturele argumenten die geworteld zijn in avant-gardistische verkenningen van subjectiviteit. De naoorlogse theorie, en vooral de culturele onderzoeken van na 1968, verenigen zich in hun argwanende houding tegenover de dominantie van het concept van één auteur, dat een specifiek moderne erfenis is. Aangewakkerd door een breder en gezond wantrouwen tegenover autoriteit, stellen deze theorieën ook de impliciete superieure status van het auteurschap binnen de organisatie van creatieve arbeid ter discussie.

In de architectuur van het vroege millennium waren de effecten van de twijfel aan het auteurschap volstrekt paradoxaal. Ontwerpbenaderingen die de artistieke of intuïtieve uitvinding opschorten (Datascape, parametrisch ontwerpen), hebben gezorgd voor enkele van de meest opmerkelijke persoonlijkheidscultussen. In stand gehouden door de professionele media, is de weg van 'niet-auteur' naar 'ster-architect' buitengewoon kort. Andere praktijken die in het begin aanspraak maakten op collectief auteurschap, splitsten zich na verloop van tijd vaak op in eenheden van één auteur, omdat het aanvankelijke idealisme gaandeweg zijn kracht verloor. Anderzijds ondermijnt de toenemende hoeveelheid expertise niet alleen de aanspraak op individueel auteurschap, maar leidt ook tot nieuwe, belangrijke architectonische opvattingen over auteurschap. Een van de vele voorbeelden hiervan is te vinden op het gebied van het hergebruik van gebouwen of *Umbau*. Hier levert de nexus van behoud en uitvinding ruimschoots het bewijs dat er gerechtvaardigde (gelijke?) aanspraken op creatief auteurschap bestaan – zowel degenen die verantwoordelijk zijn voor het behoud van de context als zij die er iets aan toevoegen. In andere sectoren van de praktijk, waar de verschillende aspecten van een project meer geïntegreerd zijn in het gebouwde artefact, kunnen individuele bijdragen verborgen blijven, waardoor het auteurschap minder duidelijk is en dus meer kan worden betwist.

Wat zou dan het essentiële argument kunnen zijn om het begrip auteurschap in de architectuur van vandaag te handhaven? Het meest doorslaggevende argument is misschien wel dit: auteurschap is niet alleen een daad die originaliteit impliceert, het is ook een diepgevoelde betrokkenheid bij een werk dat tot aan de totstandkoming alleen aan de auteur toebehoorde – waaraan hij of zij ook volledig is toegewijd. De aanspraak over en weer tussen schepper en werk, wat niet alleen een romantisch cliché is, maar ook de voorwaarde om in verder werk de eigen grenzen te verleggen, kan nauwelijks anders worden gedacht dan via het concept van de individuele auteur. De vraag blijft echter of hier niet ook andere, meer diffuse, maar daarom niet minder effectieve noties van auteurschap aan toegevoegd moeten worden. Vooral in een beroepspraktijk waar het auteurschap meestal hand in hand gaat met het managen van een kantoor, is de vraag naar alternatieve vormen van auteurschap

niet alleen geoorloofd, maar ook noodzakelijk. De combinatie van auteurschap en ondernemerschap die de positie van de architect binnen de vrije beroepen kenmerkt, kan ook beperkend zijn. Zou het niet interessanter zijn het concept van de auteur in de architectuur voor te stellen als een ruimte van mogelijkheden, als een gebied waar de verantwoordelijkheid, het engagement, zelfs het volledig opgaan in het werk van de uitvinding, verdeeld is over meerdere hoofden en handen? Zou er naast het mooie beeld van een platte organisatie niet ook een beeld moeten zijn dat ruimte schept voor diepte?

Dit nummer van *OASE* wil positie innemen tegenover de manier waarop auteurschap in de architectuurpraktijk zowel wordt geclaimd als bediscussieerd:

- het wil pleiten voor het belang van auteurschap en een breder scala aan opvattingen over auteurschap in de architectuurpraktijk verkennen;
- het wil een genuanceerder en gevarieerder inzicht verwerven in de karakters en rollen die auteurschap, opgevat als het 'bezitten' van een bepaalde architectuurpraktijk, op zich neemt;
- het wil een theoretisch en methodologisch kader bieden om alternatieve vormen van auteurschap aan te pakken;
- het wil alternatieve, betwiste en verborgen auteurschappen onderzoeken om de verantwoordelijkheid van de creatieve handeling op verschillende manieren te begrijpen.

Voor dit nummer van *OASE* zijn we op zoek naar bijdragen die aspecten van auteurschap onderzoeken. We zijn geïnteresseerd in gerichte discussies over relevante hedendaagse of historische projecten of gebouwen in relatie tot de verschillende definities en interpretaties van auteurschap, met de nadruk op een enkele casestudy. We verwelkomen in het bijzonder voorstellen die ingaan op het spanningsveld tussen individueel en collectief auteurschap, of tussen culturele claims en sociale verantwoordelijkheid. Elk essay kan ingaan op één vorm van auteurschap, of het nu gaat om neutraliserend auteurschap, uitstel van auteurschap, impliciet auteurschap, resistent auteurschap, activistisch auteurschap, versterkt auteurschap, ingebed auteurschap, vloeiend auteurschap, enzovoort. Wat wordt er bereikt met andere, nieuwe of gereactiveerde vormen van auteurschap?

Abstracts van maximaal 500 woorden (voor teksten van ca. 2.000 woorden) dienen uiterlijk 21 november 2021 (18:00 uur Centraal Europese Tijd) in het Nederlands of Engels te worden ingediend via info@oasejournal.nl, samen met de naam/namen van de auteur, e-mailadres, professionele affiliatie en een korte bio (maximaal 150 woorden).